

Prefect Bernard-François de Chauvelin en de schilder Joseph Odevaere

Op 29 oktober 1804 werd de jonge schilder Joseph Odevaere (1775-1830)¹ met uitbundig feestgedruis in zijn geboortestad Brugge ontvangen. De reden hiervoor was dat hij in Parijs de grote prijs voor schilderkunst of *Prix de Rome*, belangrijkste onderscheiding

- 1 P. LEDOULX, *Leven der konstschilders... dewelke van de stad van Brugge geboren syn ofte aldaer hunne konsten geoeffend hebben* (Stadsarchief Brugge), handschrift met los bijgevoegde blz. 238-244; A. SCHOUTEET, *Gedenkwaardige aenteeckeningen van Jan Karel Verbrugge*, Brugge, 1958; *Biographie Universelle, ancienne et moderne*, Brussel, 1843-47, T. XIV, blz. 132; O. DELEPIERRE, *Galerie d'artistes Brugeois*, Brugge, 1840, blz. 130-132; W. H. J. WEALE, *Catalogue du musée de l'Académie de Bruges*, Brugge, 1861, blz. 112-113; H. HYMANS, *Joseph-Désiré Odevaere*, in: *Biographie Nationale*, T. XVI (1901), kol. 68-74; J. DE MEYER, *Trois représentants de l'école brugeoise du XVIIIe siècle* [Odevaere, Wynckelman, Van der Donck], Brugge, 1906; E. HOSTEN en E. I. STRUBBE, *Catalogue illustré du Musée communal des Beaux-arts à Bruges*, Brugge, 1935, blz. 103; H. PAUWELS, *Groeningemuseum, Catalogus, Brugge*, 1960, blz. 176-180; D. DE VOS, *Groeningemuseum. Beknopte Catalogus, schilderijen, Brugge*, 1973, blz. 82; M. WOUSSEN, *Contribution à l'étude de l'œuvre du peintre brugeois Joseph Désiré Odevaere 1775-1830*, licentiaatverhandeling ULB, 1982 (onuitgegeven); M. WOUSSEN en D. COEKELBERGHS, *Joseph-Désiré Odevaere*, in: D. COEKELBERGHS en P. LOZE (directie), *Om en rond het neo-classicisme in België, 1770-1830*, Brussel, 1985, blz. 169-176; E. TRIPS, *De Brugse familie Odevaere en de Vrijmetselarij*, in: *Brugs Ommeland*, 32 (1992), blz. 131-159; D. MARECHAL, *De Brugse schilderkunst in Europa van maniërisme tot symbolisme*, in: V. VERMEERSCH (dir.), *Brugge en Europa, Antwerpen*, 1992, blz. 359-384; J.L. MEULEMEESTER, *Joseph Odevaere*, in: *Lexikon van West-Vlaamse beeldende kunstenaars*, Kortrijk, 1922, I, p. 104; D. MARECHAL, *Een belangrijke nieuwe aanwinst voor het Groeningemuseum*, in: *Museumbulletin*, december 1995, blz. 13-16 en *Jaarboek 1995-96, Stad Brugge Stedelijke Musea*, blz. 24-25; M. GUEDRON, *Suvé, Odevaere, Kinsoen et Ducq: quatre peintres Brugeois à Paris au temps du néo-classicisme*, in: *Jaarboek 1995-96, Stad Brugge Stedelijke Musea*, blz. 238-254; J. MERTENS, *De verkoop van roerende goederen uit de nalatenschap van de Brugse kunstschilder Joseph-Denis Odevaere* (Brussel, 1834), in: *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge*, 133 (1996), blz. 180-186.

die een schilder toen kon te beurt vallen, had in de wacht gesleept. De feestelijke ontvangst werd dan ook georganiseerd door de Brugse Academie voor schilder- en beeldhouwkunst, die hiermee één van zijn oud-leerlingen eerde. Om de kosten te dekken werd een collecte georganiseerd bij de Brugse voorname ingezetenen. Op de bewaarde lijst prijkt bovenaan de prefect van de Leie, Bernard-François de Chauvelin (1766-1832)², die 150 fr. bijdroeg. Dit was een mooi bedrag, want het hoogste dat daarop volgde was dat van burgemeester Charles de Croeser die 40 fr. schonk³.

Op een apart document werden ook de inschrijvingen genoteerd voor het banket dat 200 disgenoten samenbracht. Hierop kwam de prefect niet voor, zoals hij ook de andere manifestaties ter ere van de gevierde niet bijwoonde. Hij volbracht immers vanaf 29 september één van zijn regelmatige ambtelijke reizen doorheen het departement en was pas op 5 november weer in Brugge. Na zijn terugkeer ontmoette hij de jonge schilder. Dit vond plaats voor of na zijn verblijf in Parijs, waar hij, zoals alle prefecten, op 2 december de keizerskroning moest bijwonen⁴. Hiervoor vertrok hij uit Brugge op 27 november en was pas op 5 januari 1805 terug. Tijd voor een ontmoeting was er alleszins genoeg, want Odevaere zou praktisch een volledig jaar in Brugge verblijven en pas in september 1805 naar Rome vertrekken⁵.

Die tijd in Brugge bracht de laureaat niet in ledigheid door. Hij maakte voorstudies voor het groot portret van burgemeester Charles de Croeser (1746-1828) met consul Bonaparte, dat hij in Rome zou

---

2 Zie: A. VAN DEN ABEELE, *De vier prefecten van het departement van de Leie, II. Bernard-François markies de Chauvelin*, in: Biekorf, 104 (2004), blz. 224-251, 333-356.

3 Brugge, Stadsarchief, *Fonds Academie*, n° 188. De gift van Chauvelin zou in onze munt meer dan 550 euro kunnen vertegenwoordigen en die van de Croeser 150 euro.

4 Een paar auteurs vermelden dat ook Odevaere de kroningsfeesten bijwoonde, maar waar ze zich hiervoor op baseren is me niet duidelijk. Als het klopt, kan hij Chauvelin onderweg of in Parijs hebben ontmoet. In zijn tweede schilderij gewijd aan de keizerskroning, plaatste Louis David zijn leerling en vriend Odevaere tussen de aanwezigen, maar dit is natuurlijk nog geen bewijs dat hij er ook werkelijk was.

5 D. COEKELBERGHS, *Les peintres belges à Rome de 1700 à 1830*, Brussel – Rome, 1976, blz. 233-246.

voltooiën⁶ en portretteerde toekomstig burgemeester Jean-Jacques van Zuylen de Nyevelt (1752-1846) als hoofdman van de Gilde van Sint-Sebastiaan⁷. Verder maakte hij het portret van Ignatius van Coquelaere (1734-1816), pastoor van Sint-Salvators⁸ en het vriendschapsportret met voorstelling van de schilders Wynckelman, Van der Donckt en zichzelf. Prefect Chauvelin bleef niet ten achter en bestelde eveneens zijn portret bij de jonge laureaat. Het werd een groot doek (2,13m op 1,40m) en de schilder ondertekende het met *J. Odevaere pinx. 1805*. Het is in Brugge wel bekend, doordat het in 1811 door Chauvelin in depot werd gegeven aan de Brugse Academie, die hierom had verzocht. Het bestuur van de Academie wenste het in zijn vergaderzaal op te hangen en gaf hiervoor de volgende lovende argumenten aan bij de voormalige prefect: *Considérant les grands avantages et les bienfaits que Mr. De Chauvelin a procuré à cette Académie pendant son administration comme préfet de la Lys et les encouragements continuels qu'il n'a cessé de donner aux arts et aux jeunes gens qui font profession de les cultiver*⁹. Aan zoveel lof, die hem werd overgebracht in een brief vanwege de voorzitter van de Academie, François Wynckelman (1762-1844), kon Chauvelin niet weerstaan en hij stemde in met de vraag. Veel later werd het schilderij, zoals alle andere voorwerpen die aan de Academie toebehoorden, eigendom van de stad Brugge. De voorbije decennia kreeg het voortreffelijk portret nog méér bekendheid, doordat het ontsnapte aan de vergeetput die museumreserves zijn en goed zichtbaar hangt in de benedenhallen van het Brugse stadhuis.

Er ontbreken enkele schakels om de volledige historiek van dit doek te kunnen maken. Had Chauvelin een vooropgesteld doel toen hij de opdracht voor zijn portret gaf? Bestemde hij het voor een familiale portrettengalerij, of had hij het voornemen het in de prefectuur als herinnering aan zijn ambtsperiode achter te laten, eenmaal hij uit

6 V. VERMEERSCH, *Napoleon en Burgemeester de Croeser*, in: Brugges Kunstbezit, Deel 2, Brugge, 1973, blz. 265-269; A. JANSSENS de BISTHOVEN, *Gids van het stadhuis*, in: 600 jaar Brugs stadhuis, Brugge, 1976, blz. 68-70.

7 Hij werd op 30 Juni 1805 in die functie ingehuldigd.

8 A. SCHOUTEET, a. w., blz. 79; L. DEVLIEGHER, *De Sint-Salvatorskathedraal, Inventaris* (Deel 8 Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen), Tielt, 1979, blz. 208.

9 Brugge, Stadsarchief, Fonds Academie, n° 2, ontwerpverslag vergadering 17/10/1811 en n° 3, folio 89, verslag vergadering.

Brugge zou vertrokken zijn? Of werd misschien het initiatief genomen door de schilder zelf en ging het eigenlijk helemaal niet om een bestelling? Het was niet zo ongewoon dat schilders, vooral in hun beginperiode, het portret van prominente personen maakten, om het op een of ander *Salon* te kunnen presenteren en er naam mee te maken. Daarbij was de relatie tussen de prefect en de schilder opperbest en had de schilder het in 1807 over de grote welwillendheid die de prefect hem bij herhaling had betoond.

Hoe dan ook, betaald of cadeau gekregen, het portret kwam in het bezit van Chauvelin die het waarschijnlijk in zijn prefectorale residentie ophing. Toen hij midden 1810, na het bezoek van Napoleon en Marie-Louise, Brugge voor goed verliet, nam hij het schilderij niet mee en liet het evenmin achter in de prefectuur, maar gaf het in bewaring aan een niet nader genoemde Bruggeling. Het jaar daarop stemde hij dan in met het langdurig in bruikleen geven aan de Academie en werd het naar de Poortersloge overgebracht. Of het later tot een schenking kwam wordt nergens vermeld; we hebben er althans niets over gevonden.

Vanaf maart 1814 waren de bruggen tussen het departement van de Leie en het Franse keizerrijk definitief opgeblazen. Wat kunstvoorwerpen betrof, kwam het er nu vooral op aan, zowel in hoofde van het stadsbestuur als van het bestuur van de Academie, de kunstwerken te recupereren die de Fransen naar Parijs hadden versleept. Het ging in de eerste plaats om de Madonna van Michelangelo, de Madonna met kanunnik Van der Paele, de Moreeltriptiek en het Oordeel van Cambyses. Odevaere speelde hierin trouwens, als regeringscommissaris, een belangrijke rol¹⁰. Anderzijds, wat de Fransen bij ons hadden achtergelaten, werd als 'oorlogsbuit' beschouwd. Dit was bvb. het geval met het meubilair van de prefectorale residentie, waarvan tot op vandaag nog enkele stukken ter plekke overblijven.

Of Chauvelin nog enig contact opnam betreffende zijn portret is dan ook helemaal niet zeker. De Brugse episode van zijn leven lag toen al ver achter hem. Wilde hij het werk terugkrijgen, dan moest hij wellicht een gerechtelijke procedure voeren. Maar kon hij in dit geval

---

10 A. SCHOUTEET, a. w., blz. 72; A. SCHOUTEET, *Kunstschilder Jozef Odevaere en de terugkeer van geroofde kunstschaten uit Frankrijk naar Brugge in 1816*, in: Album archivaris Jos. De Smet, Brugge, 1964, blz. 309-312.

wel een factuur of document voorleggen als tegengewicht voor de stelregel die in de Code Napoléon was opgenomen (art. 2279) dat *en fait de meuble, possession vaut titre*? Hij zal misschien des te minder om dit portret hebben gegeven, omdat het uiting gaf aan de actieve steun die hij aan de politiek van de keizer had verleend. Odevaere had namelijk op de achtergrond het silhouet van de versterkte havenstad Oostende en van Sas-Slijkens weergegeven. In het kader van de oorlog tegen Engeland had Chauvelin zich immers heel actief voor de bouw van de kustversterkingen ingezet. Daaraan nog herinnerd worden of anderen de gelegenheid geven het zich nog te herinneren, was na 1814 niet meer welkom. Zeker niet nadat Chauvelin zijn keizerlijke trouw had afgezworen en een actieve republikeinsgezinde politicus was geworden. Anderzijds vergat men in Brugge waarschijnlijk de termen van de oorspronkelijke overeenkomst en vervaagde bij de bestuurders van de Academie stilaan het onderscheid tussen in bewaring geven en schenken.

Het portret van Madame de Chauvelin

Het portret van de prefect was niet het enige werk dat Odevaere in verband met Chauvelin uitvoerde. In juni 1807 richtte de schilder een brief aan de prefect, die hij hem liet geworden samen met een tweede brief, geschreven door zijn vader, Anselme Odevaere (1744-1810)¹¹. Beide brieven hadden het over het portret van de echtgenote van de prefect, waarvoor Odevaere de opdracht had gekregen.

Hoe zijn die brieven in het publiek domein gevallen? Komen ze uit een archief Odevaere of uit een archief Chauvelin? Het eerste is eerder onwaarschijnlijk, maar niet helemaal onmogelijk, hoewel dit zou veronderstellen dat ze uiteindelijk niet werden verstuurd of zoniet werden geweigerd en terugbezorgd. Beide brieven zijn evenwel voor verzending verzegeld geweest, terwijl er moeilijk een reden te bedenken valt waarom ze niet zouden zijn verstuurd. Dus, afkomstig uit privé papieren van prefect Chauvelin.

Antiquaar Wim De Goeij, bij wie ik beide brieven aankocht, kon me niet verder op de weg helpen. Hij verwierf ze rond 1990 op een

---

11 A. VAN DEN ABEELE, *In Brugge onder de Acacia*, Brugge, 1987, blz. 322.

veiling in Amsterdam, uit een verzameling waarin zich ook brieven bevonden van Charles Rogier, van de Ieperse stadsarchivaris Jean-Jacques Lambin en vooral van de fysicus Joseph Plateau (deze laatste werden aangekocht door de Universiteit van Gent). Het ging om een collectie autografen die op het einde van de 19de eeuw was gevormd door een niet nader aangeduide verzamelaar en waarvan het 'Belgische' deel uit een omvangrijker geheel leek te zijn gelicht. Méér zullen we dus waarschijnlijk over de herkomst niet meer te weten komen.

Wat uit de twee brieven blijkt is dat Odevaere, zeer waarschijnlijk terwijl hij in 1805 in Brugge verbleef, een opdracht had gekregen van de prefect om zijn echtgenote, geboren Herminie Tavernier de Boullongne (1775-1846) te portretteren, tegen betaling van een ereloon dat was uitgedrukt in ouderwetse, betrouwbare en waarde-vaste munt: 40 *louis, comme nous sommes convenus*. Het portret was niet klaar toen Odevaere Brugge verliet en hij nam zich voor het in Rome af te werken.

Begin juni 1807 had Odevaere, ondanks herhaalde brieven, - *plusieurs lettres restées sans réponse* -, nog altijd geen betaling ontvangen. Eerst had hij een voorschot gevraagd en niet gekregen, maar nu vorderde hij het volledige bedrag. Om aan de prefect geen verdere uitvluchten meer te gunnen, gelastte hij zijn vader de som te gaan ophalen op de prefectorale residentie en hem de kwitantie te overhandigen. Van het ambt van rechter dat de vader bekleedde, werd wellicht verwacht dat het gezag zou uitstralen en tot betaling zou aanzetten. Ook al waren beide brieven beleefd en in overeenstemming met de gewoonten van de tijd zelfs onderdanig opgesteld, betekenden ze noch min noch meer een kordate ingebrekestelling. Vooral de korte brief van de vader was eigenlijk nogal bitsig. Om een zo belangrijke personaliteit zo stevig aan te pakken, moest het de beide heren behoorlijk hoog zitten.

Het vervolg blijft (voorlopig?) een raadsel. Ontving vader Odevaere het bedrag? Werd aan de prefect het portret van zijn vrouw overhandigd? Zo ja, waar is het sindsdien gebleven? Als hij het portret betaalde en in ontvangst nam, ligt het voor de hand dat Chauvelin het meenam en het ophing hetzij in zijn kasteel (de vroegere abdij van Cîteaux), hetzij in zijn Parijse optrek. Het gezin Chauvelin-Tavernier bleef kinderloos, en toen de echtgenote na 1846 overleed ging haar

nalatenschap naar neven en nichten. Waar het portret zich thans bevindt, is vooralsnog niet te achterhalen. Geen enkel kunsthistorisch repertorium dat opgave doet van werken van Odevaere maakt er melding van. Alleen Denis Coeckelberghs vermeldt het, maar voegt er aan toe dat het thans onvindbaar is. Als het nog bestaat, is het daarbij de vraag of men ook nog weet wie het heeft geschilderd en wie het voorstelt. Of... als Odevaere het nu eens niet had afgewerkt? Dat hij eerst een voorschot vroeg, lijkt er op te duiden dat hij wilde gedeeltelijk betaald worden alvorens aan dit werk te beginnen. Het zou dus evengoed kunnen dat hij het, na meer dan twee jaar, niet meer betrouwde en totale betaling verlangde alvorens de gemaakte schetsen in een afgewerkt portret om te zetten. Als Chauvelin hierop geen gevolg gaf, ja, dan zou het duidelijk zijn waarom het portret thans onvindbaar is: het heeft in dit geval wellicht nooit bestaan.

De brieven in kwestie laten immers toe een vaststelling te maken: Chauvelin betaalde niet vlot. Het ging dan ook om een niet onaardig bedrag. Een *louis d'or* van 20 frank van begin 19de eeuw is vergelijkbaar met 75 euro of 3000 BEF van begin 21ste eeuw. Het ging hier om veertig louis, dus om een bedrag van 120.000 BEF of 3000 euro¹². Dit moet ongeveer overeengestemd hebben met de helft tot een derde van de prefectorale maandwedde: niet onoverkomelijk, maar toch ook niet goedkoop. Odevaere werkte duidelijk niet onder de prijs.

Sommige elementen in zijn biografie wijzen er op dat prefect Chauvelin het financieel moeilijk had en, zoals veel van zijn belangrijke tijdgenoten, teneinde zijn stand hoog te houden, aanzienlijk boven zijn mogelijkheden leefde. Dit legt waarschijnlijk uit, minstens gedeeltelijk, waarom hij veeleisende maar goed bezoldigde functies aanvaardde zoals die van prefect van de Leie, ook al hielden die hem ver van zijn riante hoofdverblijf in Bourgondië en van het Parijse leven¹³.

---

12 Y. BRUGIERE, *Numismatique et littérature, L'analyse monétaire des Misérables de Victor Hugo*, in: *Annales du Cercle Numismatique de Nice*, 2002. Elders vond ik een waarde aanduiding van 60 euro, maar dat maakt dan toch nog een totaal bedrag van 96.000 fr. of 2.400 euro.

13 Met mijn dank aan conservator Dominique Marechal.

Bijlagen

Brief van Joseph Odevaere aan prefect Bernard-François de Chauvelin

Monsieur
Monsieur Chauvelin
Préfet du département de la Lys
Bruges

Rome le 2 juin 1807

Monsieur,

J'ai eu l'honneur de Vous écrire plusieurs lettres qui sans doute sont restées sans réponse par la multiplicité des affaires qui vous occupent. Je vous demande pardon de vous importuner de nouveau mais vous m'avez témoigné trop de bienveillance pour que je craigne de vous désobliger en vous demandant le paiement du portrait de Mad. Chauvelin. Par ma dernière lettre je vous demandai un accompte (sic), mais ces fonds m'étant nécessaires et mon père aiant occasion de me les faire passer avec sûreté je vous prie de lui remettre la somme entière de quarante louis comme nous sommes convenus. Mon Père aura l'honneur de vous remettre ma quittance.

J'ai appris avec bien du regret Monsieur, la perte que vous venez de faire. Vous m'excuserez de renouveler votre douleur mais je n'ai pu m'empêcher de vous témoigner toute la part que je prenais à ce triste évènement¹⁴.

Veillez présenter mes respectueux hommages à Mad. Chauvelin et croire que j'ai l'honneur d'être, Monsieur,

Votre très humble et très obéissant serviteur,
J. Odevaere

Brief van Anselme Odevaere aan prefect Bernard-François de Chauvelin

Monsieur
Monsieur Chauvelin
Préfet du département de la Lys
Bruges

Bruges ce 19 juin 1807

Monsieur,

Je viens de recevoir de mon fils une lettre à votre adresse que j'ai l'honneur de vous remettre ci joint. J'aurais eu celui de vous la présenter en personne, si une débilité des nerfs ne m'empêchait de sortir. Mon fils m'envoie (sic) en même temps la quittance de

---

¹⁴ Waarschijnlijk het overlijden van de moeder van prefect Chauvelin.

la somme de quarante louis qu'il me charge de recevoir de vous Monsieur et dont vous devez avoir connaissance, pour que je lui en fasse la remise par l'occasion qu'il me suggère.

Veillez Monsieur me faire compter cette somme et me croire avec le plus profond respect, Monsieur,

Votre très humble et très obéissant serviteur,
A. Odevaere